

Бошко Ј. СУВАЈЦИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 20. 12. 2020.
Прихваћен: 28. 4. 2021.

О НЕКИМ АСПЕКТИМА ИЗУЧАВАЊА НАРОДНЕ КЊИЖЕВНОСТИ НА НАУЧНОМ САСТАНКУ СЛАВИСТА У ВУКОВЕ ДАНЕ (1971–2020)

Тешко је издвојити све научне доприносе које су проучаваоци народне књижевности за ових 50 година постојања Међународног славистичког центра оставили као трајно завештање на увид научној јавности и читалачкој публици на Научном састанку слависта у Вукове дане. На најбољи начин ћемо представити разноврсност и богатство идеја, резултате и значај научних погледа на пољу изучавања народне књижевности, али и шире, српског језика и књижевности, у компаративистици, превођењу, настави српског језика на страним универзитетима, ако укрстимо два базична критеријума: 1) тематика научних састанака слависта у Вукове дане; 2) пленарни реферати.

Кључне речи: Народна књижевности, Научни састанак слависта у Вукове дане, Међународни славистички центар.

Тешко је издвојити све научне доприносе које су проучаваоци народне књижевности за ових 50 година постојања Међународног славистичког центра (МСЦ) оставили као трајно завештање на увид научној јавности и читалачкој публици на Научном састанку слависта у Вукове дане (НССВД). На најбољи начин ћемо представити разноврсност и богатство идеја, резултате и значај научних погледа на пољу изучавања народне књижевности, али и шире, српског језика и књижевности, у компаративистици, теорији превођења, као и методици наставе српског језика на страним универзитетима, ако укрстимо два базична критеријума: 1) тематика научних састанака слависта у Вукове дане; 2) пленарни реферати.

Избор пленарних реферата посвећених народној књижевности током 50 година постојања и активног деловања Научног састанка слависта у Вукове дане, даје нам изврстан преглед колико нам је овај полувековни празник српске науке и културе значао и шта је све донео у функцији повезивања србистике и славистике, Београда и света.

С друге стране, ако само летимично погледамо „Теме научних скупова (1–50)“ НССВД, у попису тема научних састанака од 1971. до 2020. године (бројеви у загради означавају годиште и годину издања зборника у којима је реферат објављен, као и број страна), установићемо присуство свих релевантних тема из појмовне области народне књижевности, као и присуство најеминентнијих проучавалаца народне књижевности и фолклора у словенској, европској и светској филологији у распону од пола века.

Када је реч о историји и поетици народне књижевности, о развоју фолклористике као науке, на МСЦ-у су били видљиви тектонски поремећаји који су се одигравали у науци у дугом временском периоду: смене постичких парадигми, губитак интересовања за одеђење методе истраживања и усвајање савремених методолошких стратегија; развијање нових научних дисциплина и појмовних области (лингвогеографија, етнолингвистика, теорија комуникације, информатика, семиотика, структурална антропологија); интердисциплинарност и метатекстуалност; заснивање антрополошке фолклористике и дискурсне лингвистике; приближавање студијама културе и свакодневне културне праксе и др. Књижевноисторијски и књижевнотеоријски приступи народној књижевности и фолклору померали су се и приближавали знањима и искуствима когнитивне лингвистике, антропологије, етнопсихологије, постфолклора, проучавањима урбаних културних феномена, породичних историја, причања из живота, фолклоризама и сл. Ипак, у првом плану су увек била питања књижевности сагледана у компаративној перспективи.

Током 50 година свог постојања наш Међународни славистички центар, дакле српски језик, књижевност и културу, посетили су најугледнији светски слависти. Том низу великана европске и светске славистике придружују се најзначајнија научна имена српске и југословенске филологије у пола века постојања и рада Међународног славистичког центра. Није претерано рећи да МСЦ, од свог оснивања и првог међународног научног скупа до данас, баштини најбоље традиције филологије и светске славистике.

У зборницима МСЦ-а, у стотинама реферата, станују векови српске књижевне баштине. Уметност речи и реч уметности у српској и европској књижевности и култури. Књижевне теме са Научног састанка слависта у Вукове дане 1971–2020, обрађене путем реферата и саопштења, прате све сегменте актуелне научне мисли, али и живота и рада Вука Стефановића Караџића. Реферати и саопштења везани за народну књижевност посебно су фокусирани на родове и врсте усмене књижевности, на тематику Косова као корените „премјене“ духовне парадигме српског народа, на однос усменог и писаног. Издавају се плодни укрштаји усмене и писане књижевности у различитим књижевним епохама.

Трајна усмереност на дело Вука Караџића у европском и светском контексту његовог доба резултирала је темом трећег НССВД – *Вукова присутност у култури, језику и књижевности у другој половини XIX века* (3) (1973). Пленарна седница била је посвећена, превасходно, компаративним аспектима и правцима изучавања Вукова дела: Херберт Појкерт, О прихватању Вука Караџића у Немачкој у другој половини XIX века (3, 309–321); Карел Хо-

ралек, Вук Ст. Караџић и Јозеф Јунгман (типолошко упоређивање) (3, 261–263); Марјан Јакубјец, Вук Караџић и пољска фолклористика (3, 343–352); Дорин Гамулеску, Присуство Вукових дела у румунској филологији и фолклористици II половине XIX и почетка XX века (3, 391–403); Петар Динеков, Дело Вука Караџића и бугарска филолошка култура у другој половини XIX века (3, 325–340). Запажене реферате имали су и Пер Јакопсен, Дански преводи Вукових песама (3, 375–377); Јузеф Магнушевски, Наслеђе романтизма у пољској фолклористици и његов континуитет у другој половини XIX века (3, 381–390); Станислав Хафнер, О Вуковим погледима на српски средњи век (3, 175–188); Димитрије Вученов, Вуково присуство у реалистичкој српској прози (3, 265–272); Драгиша Живковић, Народна фантастика у ткиву српске уметничке приповетке друге половине XIX века (3, 407–411) и др.

Темат МСЦ-а о Хасанагиници, поводом 200 година од појављивања Фортисовог чувеног записа *Жалостна пјесанца племените Асан-агинице*, уследио је, наредне, 1974. године (први том). Други том зборника, под заједничким називом *Укључивање наше народне књижевности и културе у токове светске књижевности* (4/1); (4/2); (1974) био је посвећен „пријатељству и сарадњи Вук-Грим” (предговор издавача). У другом тому издвојили су се реферати: Миљан Мојашевић (Београд), Јакоб Грим и Вук Караџић, Пригодни осврт (4/2, 5–11); Манфред Јенихен (Берлин), Сарадња Вука Караџића и Јакоба Грима – једна традиција која обавезује (4/2, 13–21); Лудвиг Денеке (Касел), Јакоб Грим и његови пријатељи (4/2, 55–67); Дитер Хениг (Касел), Вук Караџић и Јакоб Грим – прилог историји старије словенске филологије (4/2, 23–53) и др.

Када је реч о темату о Хасанагиници, он остаје до данас један од најзначајнијих датума у 250-годишњој рецепцији чувене јужнословенске баладе. Знаменити су прилози: Ерос Секви, Алберто Фортис – књижевник и природњак (4/1, 5–23); Светозар Кољевић, Неки правци енглеског и америчког интересовања за нашу народну поезију (4/1, 69–115); Јован Деретић, Одјек наше народне поезије у Хегеловој „Естетици” (4/1, 133–139); Борис Николајевич Путилов, Јужнословенска балада и руска култура (4/1, 217–245); Владан Неђић, Двеста година изучавања „Хасанагинице” (4/1, 299–307); Мирослав Пантић, Проблем „Хасанагинице” у записима Ивана Мештровића и Матије Мурка (4/1, 307–319); Павле Ивић и Александар Младеновић, Филолошке напомене о „Хасанагиници” (4/1, 361–381); Жарко Ружић, Версификација „Хасанагинице” (4/1, 381–393); Радмила Пешић, Питање историчности личности Хасанаге и Хасанагинице (4/1, 399–407); Новак Килибарда, Карактер трагичне кривице у Фортисовој „Хасанагиници” (4/1, 419–429); Нада Ђорђевић, „Хасанагиница” са становишта теорије баладе (4/1, 435–449) и др.

На 6. НССВД посебно су се издвојиле теме *Однос између усмене и писане књижевности* (6/2) (1977) и *Актуелни проблеми и истраживања југославистике у свету* (6/3) (1977), а бележимо следеће пленарне реферате: Виктор Гусев (Москва), Проучавање фолклора народа Југославије у СССР-у (6/3, 127–138); Леополд Креченбахер (Минхен), Промена савремене форме „усменог предања” између штампаних књига за народ и ликовнога приказивања

у југоисточној Европи (6/2, 73–84); Чарлс Ворд (Милвоки), Мажуранићева „Смрт Смаил-аге Ченгића” и народне песме.

Несумњиво су за изучавање народне књижевности на НССВД били од посебног значаја следећи скупови и теме на њима заступљене: Однос између усмене и писане књижевности (6/2) (1977); Наука о српскохрватском језику и књижевностима на српскохрватском језику (9) (1980); Савременост, традиција и контакти у српскохрватском језику и југословенским књижевностима (11/2) (1982); Књижевност и језик у доба романтизма (12/2) (1983); Проблеми жанра у писменом преводу (проблеми превођења са српскохрватског и на српскохрватски језик) * Рецепција књижевности југословенских народа у разним земљама до 1918. године (12/3) (1983); Књижевност и језик раног реализма (13/2) (1984); Српско средњовековно писано наслеђе (14/1) (1985); Приповетка у српској књижевности у односу на приповетку у југословенској и светској књижевности: Вукови претходници и савременици (14/3) (1985); Процеси и облици приповедања у усменој и писаној књижевности (15/2) (1986); Развој песничких врста у српској књижевности (16/2) (1987); Вук Караџић и његово дело у своме времену и данас (17/1, 2, 3,4,5) (1988); Његошево песничко дело (18/2) (1990); Косовски бој у књижевном и културном наслеђу (19/1) (1991); Српска књижевност и Свето писмо (26/1) (1997); Хиландар у осам векова српске књижевности (28/1) (1999); Развој прозних врста у српској књижевности (29/2) (2000); Српска књижевност у контексту европске књижевности (30/2) (2002); Српска књижевност и балканске књижевности * Историја и историчари српске књижевности (32/2) (2004); Развој нове српске књижевности * Српска књижевност и култура у Европи током 19. и 20. века * Српска књижевност и стране књижевности у светлу компаративистичких истраживања * Слика других култура у српској књижевности 19. и 20. века (34/2) (2005); Хумористичка и сатирична традиција у српској књижевности (35/2) (2006); Књижевност и стварност (37/2) (2008); Место приповетке у српској књижевности * Доситеј Обрадовић и Европа (38/2) (2009); Књижевност и култура (39/2) (2010); Српска књижевност и европска књижевност (40/2) (2011).

Када је реч о посебним тематима везаним за појмовну област народне књижевности, поред *Хасанагинице* (4/1, 1975) и Вука Караџића (*Вук Караџић и његово дело у своме времену и данас*, 17/1–5, 1988), несумњиво се издваја темат о Косовском боју: Антонина Афанасјева Колева (Софија) Косовски јунаци у бугарској народној епској песми (1991, 19/1, 533–541); Марија Клеут (Нови Сад), Позне варијанте народне песме о Косову, (1991, 19/1, 297–304); Васо Милинчевић (Београд), Стеријине, Банове и Суботићеве драме с мотивом о Косову (1991, 19/1, 373–382) и др.

У зборницима МСЦ-а заступљени су најеминентнији проучаваоци народне књижевности и фолклора у српској, јужнословенској и светској науци са прилозима који заузимају важно место у њиховим научним биографијама, али и у историји фолклористике: Владан Неђић, Старац Рашко, певач Вука Караџића (2, 237–241); Алберт Лорд, Вук Караџић и историјска песма (1972/2, 91–99); Борис Николајевич Путилов, Јужнословенска балада и руска

култура, 4/1, 217–244); Светозар Петровић, Јакобсонов опис српскохрватског епског десетерца (4/1, 267–275); Џон Мајлс Фоли, Индоевропски метар и српскохрватски десетерац (15/2, 339–344); Мирослав Пантић, Вук и Дубровник – о 100-годишњици рођења Петра Колендића (1982, 12/2, 107–127); Светозар Кољевић, Пародијски облици епске нарације у приповеткама Петра Кочића (15/2, 67–74); Хатица Крњевић, Судбина песме (Дојчин Петар и краљ Матијаш) (17/3, 57–66); Лазар Чурчић, Обретеније главе кнеза Лазара Слепице из Гргуруеваца (19/1, 195–209); Владимир Бован Проучавање улоге народних певача у српскохрватској народној епизи (9, 333–350); Ненад Љубинковић, Обред – особен вид народне драме у Срба, обред – припрема рецепције комада с певањем у Срба (25/1, 19–23); Оксана Микитенко, Форма дијалога у фолклорном обредном тексту (корелација микро и макроструктура) (25/1, 11–18); Нада Милошевић-Ђорђевић, Српска народна, усмена проза и Европа (опаске о периоду од краја 18. до почетка 20. века (2002, 30/2, 113–121); Снежана Самарџија, Круг приповедака о прогоњеној девојци (31/2, 63–72); Душан Иванић, Ауторски глас у *Српским народним приповијеткама* Вука Стефановића Караџића, 2014, 44/2 и др.

С обзиром на учешће светских слависта који су се бавили питањима рецепције народне књижевности у различитим епохама светске књижевности и на различитим језицима, посебно су у свескама МСЦ-а заступљени радови који тематизују комплексне односе усмене и писане књижевности: Никола Банашевић, О проблему књижевне мистификације разних врста усмене књижевности (1974, 4/1, 179–193); Маја Бошковић-Stulli, Аспекти усмене комуникације и писаних текстова у усменој књижевности (1977, 6/2, 35–45); Џон С. Милетић, Стилистичке разлике између усмене и писане књижевности: савремени методолошки приступи (6/2, 117–128); Божидар Ковачек, Народна књижевност и репертоар сталних српских народних позоришта до 1870. (6/2, 243–249); Карел Хоралек, Фолклор и светска књижевност (6/2, 55–59) и др.

Међународни научни састанци слависта покренути су у Вукове дане, како би славистичком покрету скренули пажњу на снажан подстицај проучавању народне књижевности великог српског реформатора, сакупљача народних умотворина и књижевника, који је у епохи романтизма стао раме уз раме са првим филолозима, књижевницима и научницима Европе свога доба.

Тако је основни правац проучавања народне књижевности на НССВД, а у одређеном смислу и сржна тачка његовог постојања, од оснивања до данас, трасиран на линији односа према Вуку Караџићу и разноврсним аспектима његовог дела. Преко овог односа сагледавају се и питања поетике усменог певавања, периодизације и класификације грађе, терминологије, усмене књижевне генологије; питања односа усмене и писане књижевности и културе; односа (народне) књижевности према српском језику; покушаји заснивања нових методолошких концепција и поетика; транспоноване усмених образаца, па чак и Вука као књижевног јунака у различите жанрове писане књижевности: Зоја Карановић, Вуков Рјечник – прича и приповедање (38/2, 113–125); Елизабета Вилсон, Вук и његов енглески биограф (17/4, 337–342);

Јован Делић, Хромац хладноумац (Вук као књижевни јунак у *Певачу* Бошка Петровића) (17/4, 327–335); Станислав Хафнер, О Вуковим погледима на српски средњи век (3, 175–188) и др.

Од пробраних прилога о Вуку могла би се, у овом полувековном научном маратону, приредити и данас релевантна књига о Вуку Караџићу на Научном састанку слависта у Вукове дане, са истакнутим међународним научним учесницима. Она би морала бити насловљена синтагмом *Вук у Тршићу*, и окупила би најеминентније истраживаче и тумаче народне књижевности и фолклористике, проучаваоце српског језика и књижевности из целог света, у полувековном распону, од оснивања МСЦ-а до данас, са природним завршетком на Вуковом сабору у Вуковом Тршићу. Ево могућих прилога у овој књизи:

Ђорђе ЖИВАНОВИЋ: *Мицкјевич и Вук*; Франтишек ВАЦЛАВ МАРЕШ: *Вукова ћирилица у целосној слици развоја словенских графичких система*; Бенџамин СТОЛЦ: *The original and traditional in Vuk's language (Оригинално и традиционално у Вуковом језику)*; Љубомир ПОПОВИЋ: *Вуков приступ вернакуларизацији и стандардизацији књижевног језика и правописа код Срба*; Јанис КАКРИДИС: *Језичка реформа као синтеза нормативног и дескриптивног приступа: Вук Караџић и Јанис Психарис*; Харалампје ПОЛЕНАКОВИЋ: *Утицај Вукове реформе на језик и правопис у Македонији*; Карел ХОРАЛЕК: *Вук Стефановић Караџић и Јозеф Јунгман (типолошко поређење)*; Петер РЕДЕР: *Гримов лични примерак Вукове Српске граматике*; Нада МИЛОШЕВИЋ ЂОРЂЕВИЋ: *Неки од видова Вуковог утицаја на европску књижевност*; Илзе ЛЕХИСТЕ: *A comparison of Vuk's deseterac with Lönnrot's Kalevala verse (Поређење Вуковог десетерца и Калевале)*; Радмила ПЕШИЋ: *Прилог познавању Вукових певача: Слепа Живана*; Хатица КРЊЕВИЋ: *Однос Вука Караџића према „песмама на међи“*; Мирјана СТЕФАНОВИЋ: *Мала простонародња славеносрпска пјеснарица*; Марија КЛЕУТ: *Рукописне песмарице у доба српског романтизма*; Бошко СУВАЈЦИЋ: *Вук и предвуковски записи*; Љиљана ПЕШИКАН ЉУШТАНОВИЋ: *„Пошљедње вријеме“ у Библији и песмама из Вукових збирки*; Владимир БОВАН: *Српске народне песме са Косова у збирци Вука Стефановића Караџића*; Љубомир ЗУКОВИЋ: *Вук у улози народног приповедача*; Зоја КАРАНОВИЋ: *Вуков Рјечник – прича и приповиједање*; Славко ВУКОМАНОВИЋ: *Тумачење речи у Вуковом Српском рјечнику од 1852. године*; Јован КАШИЋ: *Неке фразеолошке и језичке особености Вукових пословица*; Драго ЋУПИЋ: *Осврт на српске народне пословице са становишта Вуковог кодификовања језичке норме*; Никола РОДИЋ: *О неким разликама у Вуковом издању Новог завјета у савременим српским преводима поводом 150. годишњице Вуковог превода*; Ангелина МИНЧЕВА: *Црквенословенска лексика у преводима Новог завјета Вука Караџића и Неофита Рилског*; Елизабета ВИЛСОН: *Вук и његов енглески биограф*; Петар ДИНЕКОВ: *Личност Вука Караџића*; Васо МИЛИНЧЕВИЋ: *Вук Караџић и Јоаким Вујић*; Душан МИХАИЛОВИЋ: *Вук Караџић у српској драмској књижевности*; Јован ДЕЛИЋ: *Хромац хладноумац (Вук као књижевни јунак у Певачу Бошка Петровића)*; Вера БОЈИЋ: *Пушкинове*

Песме Западних Словена; Серђо БОНАЦА: *Рецепција Вука С. Караџића у Италији* и др.

Проучавање народне књижевности на НССВД било је више него плодотворно, из више разлога. Најпре, везало је за Београд и МСЦ најеминентније стране изучаваоце фолклора, професоре и филологе, како међу јужнословенским и словенским филолозима, тако и међу западним славистима. Повезало је универзитетске центре и поспешило међународну научну сарадњу. Стекли смо пријатеље, великог угледа и знатне међународне репутације. Неки од њих и данас, после више деценија долазака, учествују на МСЦ-у. Такве пријатеље, као што је Габријела Шуберт (Јена), инострани члан САНУ, или Оксана Микитенко (Кијев) тешко је стећи у савременом научном свету.

Истовремено, умрежили смо и домаће универзитетске центре и катедре за народну књижевност. Тако су са Филолошког факултета у Београду, сви професори на катедри за народну књижевност, почев од великог Владана Недића, преко Радмиле Пешић, академика Наде Милошевић-Ђорђевић, Снежане Самарџије, Бошка Сувајџића, Соње Петровић и Немање Радуловића, до најмлађих сарадника, били укључени у рад МСЦ-а и учествовали на НССВД. Академик проф. Нада Милошевић Ђорђевић, која нас је најалост недавно напустила, од оснивања Међународног славистичког центра при Филолошком факултету Универзитета у Београду (1971) радила је у њему као секретар (до 1975), као заменик директора (до 1983), директор (1984. и 1985) и председник Савета МСЦ-а (1986. и 1987). Из Новог Сада, са Филозофског факултета, учесници су били проф. емеритус Марија Клеут, Зоја Карановић, Љиљана Пешикан-Љуштановић, Јасмина Јокић, Драгољуб Перић; из Ниша Данијела Поповић-Николић; из Приштине (Косовска Митровица) Владимир Бован, Валентина Питулић. Ту је и завидан научни потенцијал из Института за књижевност и уметност у Београду: почев од директора Института и председника Вукове задужбине, Миодрага Матицког, преко Ненада Љубинковића, Мирјане Дрндарски, Хатице Крњевић, до данашњих врло креативних младих фолклориста и истраживача народне књижевности: Смиљана Ђорђевић Белић, Лидија Делић, Бранко Златковић, Данијела Петковић и др. Српски културни простор заступљен је и у прилозима професора из Источног Сарајева-Пале (Саша Кнежевић) и Бања Луке (Јеленка Пандуревић).

Посебно радује што са свих ових институција, а уз снажну подршку и блиску сарадњу са сродним институцијама и стручним друштвима (Вукова задужбина, Удружење фолклориста Србије и др.) све више младих сарадника и научног подмлатка стасава на престижним међународним скуповима Међународног славистичког центра Филолошког факултета у Београду.

ЛИТЕРАТУРА

- Александар Белић (1876–1960). Библиографије: слависти који се памте. Књига 1. Уредници Драгана Мршевић Радовић, Бошко Сувајџић. Приређивачи Драгана Мршевић Радовић, Милица Радовић Тешић, Снежана Кутрички, Катарина Тодоровић. Београд: Филолошки факултет Универзитета: Међународни славистички центар, 2018.
- Библиографски речник Научни састанак слависта у Вукове дане 1–30. Израда речника Злата Бојовић, Драгана Мршевић-Радовић, Снежана Самарџија. Београд: МСЦ, 2005.
- Библиографија Научни састанак слависта у Вукове дане 1971–2011. Библиографију приредили Злата Бојовић, Драгана Мршевић-Радовић, Катарина Тодоровић, Београд: МСЦ, 2012.
- Велике теме српске књижевности: Научни састанак слависта у Вукове дане. 50 година Међународног славистичког центра, Књ. 1. Ур. Драгана Мршевић-Радовић, Бошко Сувајџић, Љиљана Јухас Георгиевска, Снежана Самарџија. Београд: Међународни славистички центар, 2019.*

Boško J. Suvajdžić

FOLK LITERATURE AT THE SCHOLARLY MEETINGS OF SLAVISTS DURING
VUK'S DAYS (1971–2020)

Summary

It is difficult to single out all the academic contributions that folk literature researchers have left as a legacy at the disposal of the academic public and readerly audience at the Scholarly Meetings of Slavists during Vuk's days in the course of these 50 years of the existence of the International Center for Slavic Studies. The variety and richness of the ideas, the results and the significance of the academic views in the field of folk literature research, but also more widely, in the fields of the Serbian language and literature, comparative literature, translation studies, teaching the Serbian language at foreign universities will be presented in the best way if two basic criteria are crossed: 1) the topics of the scholarly meetings of Slavists during Vuk's days; 2) plenary papers.